

NASJONAL RAMME FOR VINDKRAFT PÅ LAND

METODEBESKRIVELSE FOR TEMA KULTURMINNER, KULTURMILJØER OG LANDSKAP

Vi viser til invitasjon til innspill til metodebeskrivelse for utarbeiding av nasjonal ramme for vindkraft på land fra NVE av 15.05.2017. For Riksantikvarens del er vårt ansvarsområde knyttet til kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Kunnskapsverdien, opplevelsesverdien og bruksverdien knyttet til kulturarv er styrende for forvaltningen av dem.

Samtidig er det viktig å se helheten og sammenhengen mellom kulturminnene, både i tid og rom, og også se dem i et landskapsrelatert perspektiv. For å kunne vurdere større områder for lokalisering av landbasert vindkraft, ser Riksantikvaren det som metodisk relevant å bruke landskapsperspektivet som inngang. Vi har derfor valgt landskapsanalyse som hovedmetode.

Kriterier for vurdering av kulturminner, kulturmiljøer og landskap

Riksantikvaren laget i 2005 en oversikt over områder med meget stor konflikt mellom kulturarv og vindkraft, *Kulturminneinteresser og vindkraftutbygging*, <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/176981> . Områder i 10 kystfylker ble valgt ut. Det var bare kystområder som var aktuelle, og byer og tettsteder var unntatt analysen. Hovedpoenget var å finne fram til områder der vi anså det som svært lite ønskelige å etablere vindkraftanlegg. Områdene skulle være forholdsvis store. Kriterier som ble lagt til grunn for utvelgelse av områder, hadde sitt utgangspunkt i de samlede kulturlhistoriske interesser og særlig verdifulle kulturminner og kulturmiljøer, mangfoldet og tidsdybden av verdifulle kulturminner og kulturmiljøer, og landskapets kulturhistoriske innhold, helhet og sammenheng. Disse kriteriene ser Riksantikvaren som fortsatt aktuelle å legge til grunn når vi skal peke ut områder som vi anser ikke kan belastes med store og inngripende nye tiltak, som vindkraftanlegg.

En utdyping av kriterier som kulturminneforvaltningen legger til grunn i sin vurdering av nye tiltaks innvirkning på kulturminner, kulturmiljøer og landskap, er omtalt i innsigelsesrundskrivet T-2/16 <https://www.regjeringen.no/contentassets/6c0dd1b319454e8bb366b9ea37479a0a/t-2-16-revidert-januar-2017.pdf> . Her vises det blant annet til kulturminner og kulturmiljøer som er fredet eller foreslått fredet etter kulturminneloven, verdensarvområder, kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA), Nasjonale kulturhistoriske bymiljøer (NB!registeret) og helhetlige kulturlandskap av nasjonal eller vesentlig regional interesse, herunder utvalgte kulturlandskap i jordbruket, <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Kulturlandskap/Utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket/> .

Faglig skjønn og kulturminnepolitiske mål og føringer skal legges til grunn for vurderingen av kulturminner som ennå ikke er vurdert mht. interesse eller verdi. Blant de kulturminnefaglige kriterier som skal legges til grunn ved utøvelse av faglig skjønn, er:

- Kulturminner av særlig verdi knyttet til landets kultur- og arkitekturhistorie, viktige nasjonale hendelser eller historiske faser.
- Kulturminner som er unike kilder til historien.
- Kulturminner som har særlig verdi for samisk urbefolkning eller nasjonale minoriteter.

I brev av 31. mars 2017 fra statsråd Vidar Helgesen, Klima- og miljødepartementet, opplyses at kriteriene i dette rundskrivet også er dekkende for energisaker.

Norge har også sluttet seg til internasjonale konvensjoner som har betydning for forvaltning av områder der kulturminner, kulturmiljøer og landskap er viktige elementer. Blant disse er den europeiske landskapskonvensjonen og Faro-konvensjonen, begge konvensjoner som understreker at et områdes kulturhistoriske innhold og menneskers opplevelse og forståelse av området skal tillegges stor vekt når endringer skal vurderes.

Landskapsanalyse

Rapporten *Landskapsanalyse – Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi* <http://hdl.handle.net/11250/177001> (2010) er grunnlaget for landskapsanalysearbeidet hos Riksantikvaren. Sentralt begrep er landskapskarakter som er definert som [...] *et konsentrert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historisk og kulturelle innhold, og romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap*. Metoden består av tre faser knyttet til analyse av landskap, med en fjerde fase som er vurdering. Geografisk nivå og flyhøyde avhenger av detaljeringsgrad og utredningsområde. Metoden er videreutviklet for både arbeid med kommuneplan og for vurdering av landskapsvirkninger ved vindkraftetablering.

Riksantikvaren har i samarbeid med Miljødirektoratet utarbeidet veilederen *Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* <http://hdl.handle.net/11250/176999> (2011) med tanke på kommuneplannivået. Analysen skal ligge til grunn for vurdering av konsekvens for arealbruksendringer og utbyggingsområder. Metoden består her av fire faser knyttet til analyse av landskap, mens en femte fase er vurderingsfasen. Valg av flyhøyde vurderes i lys av behov for detaljeringsgrad, noe som vil være relatert til det omfanget tiltaket har. For kommuneplannivå vil det ofte være store landskap som skal analyseres. Samtidig vil det i enkelte situasjoner være aktuelt å vurdere det kulturhistoriske innholdets verdi uavhengig av tiltaket da kulturminnet/kulturmiljøet/ landskapet har en særstilling i kulturhistorisk sammenheng.

Metoden brukt i *Veileder for vurdering av landskapsvirkninger ved utbygging av vindkraftverk* <http://hdl.handle.net/11250/275519> (2015) er basert på landskapsanalyserapporten fra 2010. Her er forhold som skal vurderes i forbindelse med vurdering av påvirkning omtalt. Her inngår omfanget av direkte fysiske inngrep, synlighet og visuelle forhold, landskapets innhold og endringsprosesser. Dette er relevante vurderingskriterier for det kulturhistoriske innholdet i et område.

Fram til utgangen av 2020 gjennomfører Riksantikvaren det landsomfattende prosjektet Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Prosjektet gjennomføres fylke for fylke. Metoden som benyttes er landskapsanalyse som omtalt over. Målet er å

- få oversikt over landskap av nasjonal kulturhistorisk interesse
- bidra til økt kunnskap og bevissthet om landskap i kommuner og relevante sektorer
- styrke kulturminneforvaltningen som aktør i forvaltning av landskap

På bakgrunn av prosjektet vil Riksantikvaren opprette et register over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse. Her klargjøres hvilke landskap det knytter seg nasjonale interesser til, hva disse består i og hvordan de bør ivaretas. Registeret skal være et kunnskapsgrunnlag og forvaltningsverktøy for kommunene og andre myndigheter som påvirker og styrer utviklingen av landskap. Ved vurdering av eventuelle landbaserte vindkraftanlegg, vil registeret være viktig å forholde seg til. Hittil er fylkene Østfold og Hordaland ferdigstilt.

Geografiske analyser

Riksantikvaren har datasett for Kulturminner - lokaliteter/enkeltminner, Kulturminner – kulturmiljø og Kulturminner – SEFRAK. Disse datasettene kan kombineres med andre datasett som marin grense, løsmasser, AR5 – Arealressurser, naturtyper og høydedata – LIDAR.

I våre data er det store mangler da bare en liten del av landet er systematisk registrert. Per dags dato fins det heller ikke en nasjonal database eller oversikt over hvor det er gjennomført undersøkelser (registreringer).

Analysene av kjente kulturminner kan foretas ved interpolasjon av kjente data fra Askeladden. For å vurdere eventuelt potensial for funn av kulturminner, kan det gjennomføres vekta analyser basert på kombinasjoner av datasett og hva vi vet om lokalisering av ulike typer kulturminner. Med vekting menes her en gradering fra stor sannsynlighet til liten sannsynlighet. Kombinasjonen av naturtyper, løsmasser, øvre marin grense/høydedata/strandlinjekurver (i kystnære områder), arealtyper og kjente funn vil kunne si noe om potensialet for funn.

14. juni 2017